

Balansakt med problem

Från och med mitten av 1970-talet har Sverige i regel haft problem att få balans i handelsutbytet med utlandet. Sedan 1974 har vi bara uppnått ett överskott i bytesbalansen vid två tillfällen, 1984 och 1986.

Bytesbalansen är saldoför av vår export och import av varor och tjänster. Den är därigenom ett bra sammanfattande mått på vårt handelsutbyte med utlandet. Låt oss titta lite på bytesbalansens enskilda poster för att närmare kunna analysera vari en stor del av Sveriges ekonomiska problem ligger.

Stark handelsbalans

Handelsbalansen, dvs nettot av varuutbytet med utlandet, är fortfarande den i särklass viktigaste komponenten i bytesbalansen. Innan svensk industris konkurrenskraft återställdes genom de två stora devalveringarna 1981 och 1982, var handelsbalansen under flera

år negativ. Därefter har, som vi ser i Tabell 1, en kraftig omsvängning skett i varuhandeln. Handelsbalansen har regelmässigt visat överskott på 20-30 miljarder kronor årligen, vilket innebär att exportvärdet varit cirka tio procent större än importvärdet.

Trots detta har bytesbalansen snabbt försvagats och för 1989 beräknas underskottet i bytesbalansen att bli lika stort som vid den tidigare bottennoteringen 1982. Detta beror huvudsakligen på att tjänstebalansen allvarligt försämrats.

Stort turistminus

Omedelbart efter 1982 års devalvering framstod det

som mycket dyrt för oss svenskar att semestra utomlands och bli charterturisterna var i kris. Samtidigt upplevde den svenska turistnäringen ett stort uppsving genom den ökade tillströmningen av utländska turister. Detta gjorde att turistnettot 1983 hade reducerats till endast fyra miljarder kronor. Men i takt med att priserna i Sverige fortsatt stiga snabbare än i omvärlden, samtidigt som kronans värde har legat stabilt, har det återigen framstått som allt billigare för oss att semestra utomlands, medan utländska besökare än en gång upplever Sverige som extremt dyrt. 1988 hade turistnettot försvagats till -14 miljarder kronor genom att svenskar spenderade 28 miljarder

kronor utomlands och utländska turister bara gjorde av med hälften så mycket i Sverige.

Tyngande räntor

En annan post i tjänstebalansen, som är fortsatt kraftigt negativ, är avkastningen på kapital. Detta är nettot av räntebetalningar och utdelningar på våra lån respektive placeringar i utlandet. Detta netto visade förra året ett underskott på 19 miljarder kronor och kommer i år att bli än större. Denna post fortsätter att försvagas trots att räntorna i dag är lägre än de var i början av 1980-talet. Huvudanledningen till denna ökning är att svenska företag mycket kraftigt ökat sina investeringar i utlandet. Dessa är numera i själva ver-

Tabell 1. Bytesbalansens komponenter, 1982, 1984, 1986 och 1988

	(mdr kr)			
	1982	1984	1986	1988
Export av varor	166	241	262	302
./. Import av varor	174	217	231	277
A. HANDELSBALANS	-8	24	31	25
Transportnetto	8	10	13	9
Turistnetto	-5	-5	-9	-14
Avkastning på kapital	-13	-19	-17	-19
Övriga tjänster	2	1	-8	-6
B. TJÄNSTEBALANS	-8	-13	-11	-24
C. Transfereringar	-6	-8	-10	-10
A+B+C BYTESBALANS	-22	3	0	-15

Tabell 2. Svenska investeringar utomlands och utländska direktinvesteringar i Sverige 1984 - 1988 (mdr kronor)

	1984	1985	1986	1987	1988
Svenska investeringar i utlandet	8	10	21	20	32
Utländska investeringar i Sverige	2	2	5	2	5

ket större än svenska företags investeringar i Sverige! Investeringarna i utlandet finansieras med lån och när räntorna på dessa lån förfaller till betalning, belastas posten avkastning på kapital i bytesbalansen. Men dessa investeringar kommer ganska snart att generera vinster och därmed utdelningar till de svenska ägarna. Annars skulle investeringarna aldrig genomförts. Kommer då inte dessa utdelningar från de utländska dotterbolagen till de svenska moderbolagen att ge en pluspost i bytesbalansen? Jovisst, men bara om man väljer att ta hem vinsterna. Om istället vinsterna återinvesteras i de utländska dotterbolagen uppstår aldrig någon pluspost i den svenska bytesbalansstatistiken. Detta har kritiserats från flera håll och vissa beräkningar tyder på att de återinvesterade vinstmedlen nu kan uppgå till 15 miljarder kronor årligen. Om detta belopp registreras som ett plus i bytesbalansen, något som rekommenderas bland annat av Internationella Valutafonden, skulle därför bytesbalansen kunna se betydligt bättre ut.

Farlig utveckling

En sådan förändring skulle dock inte kunna skylta över det för svensk ekonomi allvarliga faktum att de svenska företagen så uppenbart väljer att prioritera expansion i utlandet framför en expansion i Sverige. Som vi ser i Tabell 2 gör de utländska företagen samma bedömning av Sverige som lämpligt land för egna nyinvesteringar. Trots den fortgländande internationaliseringen av världens näringsliv, har utländska företag inte ökat sina satsningar i Sverige. Nu är relationen svenska investeringar i utlandet/utländska investeringar i Sve-

rige är nu drygt 6:1. För att Sverige ska kunna försvara och helst befästa sin position som en ledande industrination, är det helt nödvändigt att förutsättningar skapas för att få en bättre balans i investeringsflödet.

Tur med handelsbalans

Efter de två stora devalveringarna i början av 1980-talet har, som vi sett, underskottet i handelsbalansen vänts till vad som verkar vara ett stabilt överskott. Tyder då inte detta på att svenskt näringsliv, som ju huvudsakligen är inriktat på varuproduktion, genom devalveringarna fått ett sådant uppsving att det goda överskottet i varuhandeln mycket väl även på längre sikt räcker till för att täcka in underskott i turism, räntebetalningar och transfereringar (främst u-hjälpen)?

Tyvär måste vi nog konstatera att så inte är fallet. Till och med 1984 berodde förbättringarna i handelsbalansen på kraftiga volymeffekter, det vill säga att den förbättrade konkurrenskraften och den goda konjunkturen utomlands gjorde att mängden exportvaror kunde ökas samtidigt som importvolymen hölls tillbaka genom den fördyring av utländska varor som devalveringarna åstadkom. Från och med 1985 är läget det omvända. Detta framgår klart av Figur 1, där handelsbalansens utveckling från 1980 beskrivs, dels i faktiska priser på export och import, dels vad den skulle varit om 1985 års priser gällt för hela perioden.

Osedvanlig tur

Efter 1985 har Sverige haft en osedvanlig tur med priserna för stora delar av både exporten och importen. Oljepriset har fallit drastiskt, en effekt som blivit än

starkare genom att olja pris-sätts i dollar och dollarn fortsatt att försvagas under senare år. Samtidigt har världsmarknadspriset stigit kraftigt på papper och massa och genom den starka högkonjunkturen har även resten av industrin kunnat öka sina priser i snabb takt trots att kostnadsökningstakten hela tiden varit snabbare i Sverige än i omvärlden. Men om vi som i Figur 1 rensar bort dessa positiva priset effekter är handelsbalansen i nuläget precis lika svag som i början av 1980-talet vid tiden för de stora devalveringarna. Slutatsen blir att om (och när) prisutvecklingen inte längre går Sveriges väg kommer situationen på nytt att bli akut. I värsta fall kommer denn att vara än allvarigare eftersom tjänstebalansen nu är betydligt svagare än den var i början av 1980-talet.

Symptom på obalans

Den allvarliga försämring av

den svenska bytesbalansen som återigen är under uppsegling är ett symptom på underliggande problem i svensk ekonomi. På det mest fundamentala planet innebär ett underskott i bytesbalansen att ett land förbrukar mer resurser än vad man själv producerar. Ett sätt att minska underskottet är därför att öka sparandet. Speciellt det svenska hushållsparandet är extremt lågt. Det är ett av flera problem som det finns anledning att åtgärda.

Att helt förlita sig på självspäkning för att ta sig ur en underskottssituation är dock inte särskilt tilltalande. Förutom ökad sparsamhet behövs offensiva åtgärder som stärker konkurrenskraften och dynamiken i det egna näringslivet. Några enkla lösningar på problematiken finns tyvärr inte. ■

TEXT: MAGNUS HENREKSON

BILD: IBL

Figur 1. Handelsbalansens utveckling 1980-90 i löpande och 1985 års priser (mrd kronor)

